

SYSTEMATICKÉ ROZDĚLENÍ PTÁKŮ

- V současné době žije na zemi asi 8 900 druhů ptáků, kteří se přizpůsobili životu na souši, ve vodě a hlavně ve vzduchu.
- Přesto, že ptáci vznikli ve fylogenetickém vývoji obratlovců nejpozději, ze všech tříd, jsou po rybách druhou nejpočetnější skupinou obratlovců.
- Třída ptáků se rozděluje podle způsobu pohybu v prostředí na tři nadřády – běžce, plavce a letce.

1. nadřád: běžci (Palaeognathae, syn. Ratitae)

- Běžci mají silné nohy a prsní kost bez hřebene.
- Jsou to nelétaví ptáci. Jejich přední končetiny (= křídla) jsou zakrnělé, zadní končetiny mají mohutně vyvinuté.
- Žijí na souši, především ve stepích. Běžci jsou nekrmiví ptáci.
- Příkladem je **pštros dvoupřstý** (*Struthio camellus*), **nandu pampový** (*Rhea americana*), **kasuár přílbový** (*Casuarus casuarius*), **emu australský** (*Dromiceius novaehollandie*) a **kivi jižní** (*Apteryx australis*).

2. nadřád: plavci (Impennes)

- Plavci jsou nelétaví ptáci s hustým šupinovitým peřím.
- Křídla mají veslovitá a používají je jako ploutve při pohybu ve vodě.
- Plavci jsou krmiví ptáci.
- Zástupcem plavců je **tučňák patagonský** (*Aptenodytes patagonicus*) a **tučňák brýlatý** (*Spheniscus demersus*).
- Podle nejnovějších názorů na příbuzenské vztahy mezi jednotlivými skupinami ptáků jsou plavci považováni pouze za jeden z řádů nadřádu letců.

3. nadřád: letci (Neognathae)

- Letci jsou druhově nejpočetnějším nadřádem ptáků.
- Jejich zástupci se rozdělují do velkého počtu řádů a čeledí. Řády zahrnující u nás žijící druhy jsou:

Řád: potápky (Podicipediformes)

- Ze tří u nás hnízdících druhů je nejrozšířenější **potápka roháč** (*Podiceps cristatus*).

Řád: veslonozi (Pelecaniformes)

- Veslonozi jsou rybožraví. U nás vzácně žijící **kormorán velký** (*Phalacrocorax carbo*) často svojí rybožravostí způsobuje škody rybářům.

Řád: brodiví (Ciconiiformes)

- Brodiví jsou ptáci s dlouhým zobákem, dlouhým krkem a dlouhýma nohama.
- U nás přes léto hnízdí stěhovavé druhy **čáp bílý** (*Ciconia ciconia*), **čáp černý** (*Ciconia nigra*) a **volavka popelavá** (*Ardea cinerea*).
- Celoročně u nás hnízdícími druhy jsou **bukáček malý** (*Ixobrychus minutus*) a **bukač velký** (*Botaurus stellaris*).

Řád: vrubozobí (*Anseriformes*)

- Jsou vodní ptáci se širokým zobákem, jehož okraje jsou vroubkované.
- Nohy mají přizpůsobené k **plavání** – přední tři prsty jsou spojené plovací blánou.
- Vrubozobí jsou nekrmiví ptáci.
- V přírodě žije **kachna divoká** (*Anas platyrhynchos*), ze které byla odchována **kachna domácí** chovaná pro maso.
- Na velkých rybnících žije **husa velká** (*Anser anser*), ze které byla vyšlechtěna **husa domácí** chovaná pro maso, sádlo, peří.
- Z velkých vrubozobých druhů u nás žije **labuť velká** (*Cygnus olor*) a o něco menší **labuť zpěvná** (*Cygnus cygnus*).
- V rybníkatých oblastech se často vyskytují **čírka modrá** (*Anas querquedula*), **lžičák pestrý** (*Anas clypeata*), **polák velký** (*Aythya ferina*) a **polák chocholačka** (*Aythya fuligula*).

Řád: dravci (*Falconiformes*)

- Jsou výborní letci.
- Živí se hlavně drobnými škodlivými hlodavci.
- Kořist trhají ostrým zahnutým zobákem a přidržují ji mohutnými drápy.
- Jsou užiteční a chránění.
- Patří mezi krmivé ptáky.
- Našimi dravci jsou např. **káně lesní** (*Buteo buteo*), **jestřáb lesní** (*Accipiter gentilis*), **krahujec obecný** (*Accipiter nisus*), **sokol stěhovavý** (*Falco peregrinus*), **ostříž lesní** (*Falco subbuteo*) a nejhojnější dravec **poštolka obecná** (*Falco tinnunculus*).

Řád: hrabaví (*Galliformes*)

- Charakteristickým znakem jsou hrabavé nohy s tupými a širokými drápy na prstech.
- Vyhrabávají ze země semena a hmyz.
- Mají krátký a silný zobák.
- Jsou špatní letci.
- Charakteristická je pohlavní dvoutvárnost.
- Hrabaví jsou nekrmiví ptáci.
- Zástupci jsou **koroptev polní** (*Perdix perdix*), **bažant obecný** (*Phasianus colchicus*), **tetřev hlušec** (*Tetrao urogallus*) a **kur bankivský** (*Gallus gallus*). Z tohoto druhu byla člověka odchována a vyšlechtěna různá plemena **kura domácího** chovaného pro maso a pro vajíčka.
- Nejmenším naším druhem řádu hrabaví je **křepelka obecná** (*Coturnix coturnix*).
- Dalšími cizokrajnými druhy, z nichž mnohé byly domestikovány, jsou v Indii žijící **páv korunkatý** (*Pavo cristatus*), v Africe a na Madagaskaru žijící **perlička kropenatá** (*Numida meleagris*) a středoamerický **krocán divoký** (*Meleagris gallopavo*).

Řád: krátkokřídlí (*Gruiformes*)

- U nás zastoupené druhy žijí v břehové vegetaci stojatých vod.
- Hojně rozšířený je **chřástal vodní** (*Rallus aquaticus*).
- Dalšími druhy jsou **slípka zelenonohá** (*Gallinula chloropus*) a **lyska černá** (*Fulica atra*).

Řád: dlouhokřídlí (*Charadriiformes*)

- Na území Česka se běžně vyskytují **čejka chocholatá** (*Vanellus vanellus*), **kulík říční** (*Charadrius dubius*), **sluka lesní** (*Scolapax rusticola*), **racek chechtavý** (*Larus ridibundus*) a **rybák obecný** (*Sterna hirundo*).

Řád: měkkozobí (*Columbiformes*)

- Mají měkký, na konci zahnutý zobák.
- Z vajíček vylíhlá mláďata jsou holá a slepá.
- Rodiče je krmí. Měkkozobí jsou krmiví ptáci.
- Divoce žijící je **holub skalní** (*Columba livia*). Z holuba skalního pochází mnoho člověkem vyšlechtěných plemen **holuba domácího**. Dalšími divoce žijícími druhy holubů jsou **holub doupňák** (*Columba oenas*) a **holub hřivnáč** (*Columba palumbus*).
- V zahradách a sadech žije **hrdlička zahradní** (*Streptopelia decaocto*) a v otevřené krajině **hrdlička divoká** (*Streptopelia turtur*).
- Do řádu měkkozobí patřil i člověkem v 17. století vyhubený druh „blboun nejapný“ **dronte mauricijský** (*Raphus cucullatus*).

Řád: kukačky (*Cuculiformes*)

- U nás žije **kukačka obecná** (*Cuculus canorus*), která snáší vejce do hnízd jiných ptáků.
- Živí se hmyzem. Je užitečná.
- Na zimu odlétá do teplejších oblastí. Je stěhovavá.

Řád: sovy (*Strigiformes*)

- Loví kořist v noci.
- Živí se hmyzem a drobnými obratlovci, převážně myši.
- Sovy jsou krmiví ptáci. Jsou užitečné a chráněné.
- K našim nejznámějším sovám patří **sova pálená** (*Tyto alba*), **sýček obecný** (*Athene noctua*), **puštík obecný** (*Strix aluco*), **kalous ušatý** (*Asio otus*) a **vír velký** (*Bubo bubo*).

Řád: lelkové (*Caprimulgiformes*)

- Jediným druhem žijícím u nás je **lelek lesní** (*Caprimulgus europaeus*).

Řád: svišťouni (*Apodiformes*)

- Jediným druhem žijícím u nás je **rorýs obecný** (*Apus apus*).
- Většinu svého života tráví ve vzduchu. Známymi zástupci tohoto řádu jsou drobní **kolibříci** žijící v tropické a subtropické Americe.

Řád: srostloprstí (*Coraciiformes*)

- Nejznámějším naším zástupcem je **ledňáček říční** (*Alcedo atthis*).

Řád: šplhavci (*Piciformes*)

- Mají nohy přizpůsobené ke šplhání po stromech a dlouhý zobák.
- Šplhavci jsou krmiví ptáci.
- U nás žijí **strakapoud velký** (*Dendrocopus major*), **datel černý** (*Dryocopus martius*) a **žluna zelená** (*Picus viridis*).
- Jsou užiteční a chránění.

Řád: pěvci (*Passeriformes*)

- V místě, kde se průdušnice rozvětňuje v průdušky, mají ze všech řádů ptáků nejdokonaleji vyvinuté hlasové ústrojí.
- Jsou krmiví.
- Většina pěvců se živí škodlivým hmyzem nebo drobnými hlodavci (např. havran).
- Jsou užiteční.
- Pouze při přemnožení mohou způsobovat škody (vrána, vrabec).
- Některé druhy jsou stěhovavé.
- Pěvci jsou druhově nejpočetnějším řádem ptáků.
- Rozdělují se do velkého počtu čeledí.
- V polích a otevřených prostorech žije **skřivan polní** (*Alauda arvensis*) a **havran polní** (*Corvus frugilegus*).
- V lesích žije **sojka obecná** (*Garrulus glandarius*) a **hýl obecný** (*Pyrrhula pyrrhula*). Na okrajích lesů hnízdí **vrána obecná** (*Corvus corone*).
- V lesích, alejích a zahradách žije **brhlík lesní** (*Sitta europaea*).
- Mnoho druhů pěvců žije v blízkosti lidských obydlí, kde nacházejí potravu a podmínky pro hnízdění. Většina z nich se živí škodlivým hmyzem a proto jsou chráněné.
- V zahradách a v blízkosti lidských obydlí jsou rozšíření **vrabec domácí** (*Passer domesticus*), **pěnkava obecná** (*Fringilla coelebs*), **sýkora koňadra** (*Parus major*) a **chocholouš obecný** (*Galerida cristata*). Tito pěvci jsou stálí.
- **Vlaštovka obecná** (*Hirundo rustica*), **jiříčka obecná** (*Delichon urbica*) a **konipas bílý** (*Motacilla alba*) jsou stěhovaví pěvci. Vlaštovka a jiříčka jsou chráněné.
- **Kos černý** (*Turdus merula*) žijící v blízkosti lidských obydlí je stálým ptákem. Kosi žijící v lesích jsou stěhovaví. Stěhovavým ptákem je také **špaček obecný** (*Sturnus vulgaris*). K nejlepším pěvcům patří **slavík obecný** (*Luscinia megarhynchos*).